

CLAVE

La valoración de los críticos

★★★★★ EXCELENTE ★★★★★ BUENO ★★★ ACCEPTABLE ★★ REGULAR ★ MALO

Mercè Rodoreda, instal·lada ja com a gran figura a Romanyà de la Selva, amb l'editor Joan Sales. FOTO CEDIDA PER «EL PERIÒDICO DE CATALUNYA»

Un duet amb maneres de Big Band

Una història de l'edició abans i després del franquisme, picabaralles i projectes, xafarderies i agudes observacions: una complicitat extrema entre Mercè Rodoreda i Joan Sales a través de la correspondència que ha recuperat l'estudiosa Montserrat Casals.

Epistolari

MERCÈ RODOREDA / JOAN SALES
Cartes completes (1960-1983)

► A cura de Montserrat Casals
CLUB EDITOR, BARCELONA, 2008

★★★★★

pd Selecció

PER ALFRED MONDRIA

■ És ben probable que en l'era postdigital —superades pantalles tàctils i de flexibilitat aquosa— la literatura epistolar siga tan sols una matèria anacrònica, practicada per nostàlgics o bé assumida per la ficció. Una dolorosa pèrdua, malgrat la reticència que les cartes dels escriptors despertaven en el doctor Johnson: un gènere, segons el seu juí sever i admonitori, propici per al camuflatge, l'autoindulgència i les trampes. Sense contradir aquesta sentència irrevocable del gran crític, també és cert que gràcies a aquests papers coneixem l'amor de Flaubert —qui sempre escrivia amb els ulls posats en la immortalitat— per Louise Collet, la fugida espiritualista d'un frenètic Tolstoi, o bé la desintegració d'Europa en

les lletres intercanviades entre Joseph Roth i Stefan Zweig. La ironia i el joc permanent amb el llenguatge no eren abandonats per Carner ni en la seua correspondència, i per aproximar-se a la figura —i als constants canvis— de Fuster, és ineludible resseguir tot el que dipositava en el correu. Sense les *Cartes completes (1960-1983)* entre Mercè Rodoreda i Joan Sales tan sols tindríem testimonis indirectes i llegendes, a més d'haver perdut una gran història i peces d'alta literatura.

«Feia molt de temps que cap llibre no m'havia tret el son d'aquesta manera», diu Joan Sales en al·lusió a *La plaça del Diamant*. Una novel·la que, en un dels episodis més coneguts de la literatura catalana, no obtingué el Premi Sant Jordi de l'any 1960 i que Joan Sales decidí publicar en el seu segell, el Club dels Novel·listes: una editorial que apostà per Rodoreda com la seua escriptora estrella. Consells sobre títols —un territori on Rodoreda sempre es trobava insegura— i estratègies de llançament comparteixen protagonisme amb propostes de canvis de capítols i modificacions lingüístiques d'un editor amb un punt de vista patrimonial dels seus llibres: criteris que sovint acabaven en sonats i agreuaments. Aquestes *Cartes completes (1960-1983)* —escrites amb espontaneïtat i alhora amb un punt feliç d'escriptura— ens

Rodoreda tingué la sort de trobar un editor d'un entusiasme incombustible i d'una astúcia excepcional per a sortejar les dificultats de l'època franquista

Sales, quan solta la mà, té bona pegada. En aquestes «Cartes completes», un dels que ix més malparat és Pedroló, atonyinat amb justícia

mostren, entre una successió d'èxits literaris, la diplomàcia i el tacte amb què tractà Sales a Rodoreda, una febricitat viscuda per dos esperits còmplices, «encara que de vegades semblem gat i gos».

De fet, quasi es pot dir que el cànon literari de Joan Sales comença i acaba amb *La plaça del Diamant*, amb alguna concessió temporal a Dostoievski, però poca cosa més. En *El carrer de les Camèlies* o *Mirall trencat* modera l'eufòria, i un dels millors moments d'aquestes cartes és quan l'editor ha de comunicar-li que *Quanta, quanta guerra...*, —«novel·la poemàtica»—, no li acabava d'agradar: tot un mesurat exercici per a no ferir l'escriptora, d'irritabilitat fàcil. En altres moments la relació trontolla, simplement perquè sorgeix la competència entre escriptors: Joan Sales no se sent prou valorat per ella amb *Incerta glòria* —un dels millors drames morals de la literatura catalana—, i la tensió es fa evident fins que Sales plega veles, dissimula el seu orgull ferit i accepta continuar fent el paper d'apologista incondicional de Rodoreda, qui tingué la sort de trobar un editor d'un entusiasme incombustible i d'una astúcia excepcional per a sortejar les dificultats de l'època franquista.

Intuïtiu i hàbil, Joan Sales sabia que la llengua heretada del noucentisme era inservible per als nous novel·listes. Juganer, bromejava: «li farem una testa novella que se'n recordarà tots els jorns de la vida llur». És l'elitisme de Carles Riba que, segons anota l'editor amb indignació continguda, el que li molestava de la música de Beethoven era que s'havia fet massa popular. Joan Sales in-

tentarà, en canvi, proposar un model flexible per a la creació literària —novel·la de qualitat que atrape els lectors—, una operació semblant a la de Josep Pla amb la prosa del periodisme i de l'assaig. Amb solucions discutibles —algunes tronades—, cal reconèixer que moltes de les seues opcions han estat vàlides per a la llengua actual; el mateix Llorenç Villalonga agrafia a Sales —cosa poc habitual entre els artistes— que «ha contribuït a fer el meu català potable i colorit». Amb Rodoreda, in-

sistent, s'encabota perquè accepte «quarto» i «acera», i arriben a discrepar si les campanetes d'una porta, en obrir-se, fan «dring-dring» o «dring-drang».

Tot un caràcter, Mercè Rodoreda. Intractable quan es crispava, esquivava i vulnerable, però que treia les ungles a la més mínima contrarietat: «No oblideu que la novel·la és meua», etziba enfurismada. Però Joan Sales sabia estirar la corda i cedir en el moment oportú: «com no inclinar-se davant tanta tossuderia». Un episodi ben revelador és quan David Rosenthal —«de la mena de jueus poetes que van pel món vestits de naufrags», segons Sales— tradueix a l'anglès, junt al *Tirant lo Blanc*, *La plaça del Diamant*. Davant els desacords i les invectives rodoredianes, l'editor apunta —astorat— que l'únic que pot fer «com a cristià catòlic que sóc, per bé que indigne, és resar parenostres per ell», fins que aconsegueix que la novel·lista abaixe les armes i l'indulte.

Joan Sales, polemista

Ara bé, cal acceptar que Joan Sales, quan solta la mà, té bona pegada. En aquestes *Cartes completes*, un dels que ix més malparat és Pedroló, atonyinat amb justícia. També reben una bona repassada Destino —«Cretino»— i *Serra d'Or*, que «no el llegeix absolutament ningú, fora d'en Triadú i la seua dona», i d'aquest crític agraeix el seu voluntarisme però destaca, insidiós, que no s'entén res del que escriu, incapaç de fer que ningú compre un llibre. Terenci Moix és un escriptor «sadoleninista», i del món editorial escarneix divertit «el pirata» José Manuel Lara, tracta amb displicència Castellet i del seu exsocio Xavier Benguerel demostra que li'n tenia reservada una variada bateria de cops. El fragment en què descriu com la viuda de Cruzet feia marques a la botella de whisky després d'una visita, té el do del gran narrador. Amb Joan Fuster es nota l'impacte que representà la irrupció de l'escriptor valencià —de qui sempre subratlla la intel·ligència—, però s'empenya per l'aigualitat entusiasme de Fuster en una crítica a *La plaça del Diamant*, elogis que, incomprendible, reservarà per a Pedroló. Quan Fuster puja el to en alguna de les seues cartes —la decisió d'entrar en Destino—, Sales no es queda enrere en la brega, polemista sobrat de recursos.

Si de cas, un personatge en penombra però amb una presència decisiva en aquesta correspondència és Armand Obiols, amant de Mercè Rodoreda. Aquest «fiscalitzador» necessari per a la literatura catalana de qui parlava Carner, ja li havia comentat a Rodoreda que *Incerta Glòria* «és incomparablement superior a tot el que han publicat Pedroló, Espinassos, Capmany, Sarsanedas», a més d'esborrar la desconfiança inicial de la novel·lista cap a Sales, tot assenyalant que no comptaria mai amb un editor tan competent que jugara a favor d'ella. Rodoreda incorpora en les *Cartes completes* com a pròpies les opinions literàries d'Obiols, i encaixarà com a novel·lista els seus consells. Després de la mort de l'autor de *Buirac* i de *Lectures del romanticisme* —i de saber que hi havia una altra dona—, Rodoreda anota: «Estic passant el dia estripant vint anys de cartes entre Obiols i jo», un dels capítols més intensos junt amb la trobada inesperada de Sales amb la mare de l'escriptora.

En l'any 1966, en una entrevista amb Baltasar Porcel, la mateixa Mercè Rodoreda descobreix algunes de les seues claus: «sóc quieta i violenta, apassionada i serena, innocent i complicada», per a tot seguit reconèixer que el seu exili havia estat —a pesar de la vellutada Ginebra on residia— «com el de tots», molt dur. Instal·lada ja com a gran figura a Romanyà de la Selva, amb múltiples edicions, traduccions i versions cinematogràfiques que l'havien convertida en un símbol, Joan Sales la blindà als intrusos i la malcrià fins als últims instants. Per tranquil·litzar aquest «ocell de bosc» i dona a estones secreta, en els moments de més nerviosisme li recordava: «El temps és el gran crític, no se n'ha trobat de millor».

